CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)

ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1998

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symb ! ⟶ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole ⟶ signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode

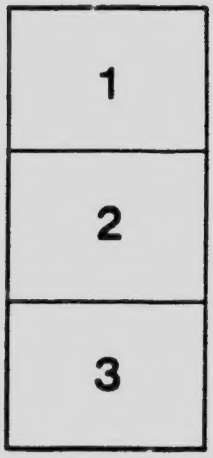

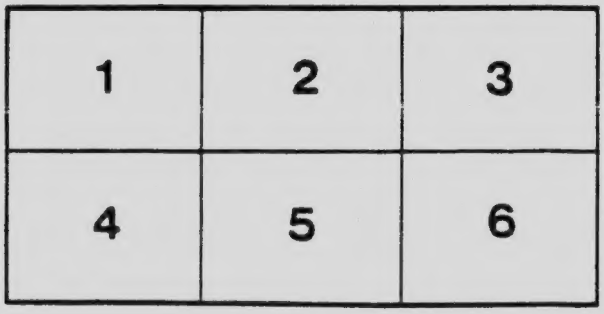

М. Е. МЕРСИ

ФАБРИЧНІ РОЗГОВОРИ ПРО ЕКОНОМІЮ

HX 86
M5418

ЦІНА 25 Ц.

НАКЛАДОМ "УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

National Library of Canada
Bibliotheque nationale du Canada

М. Е. МЕРСИ

ФАБРИЧНІ РОЗГОВОРИ ПРО ЕКОНОМІЮ

HUKRDUP

ЦІНА 25 Ц.

НАКЛАДОМ "УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

HX86
M3418

ФАБРИЧНІ РОЗГОВОРИ ПРО ЕКОНОМІЮ.

Лекція І.

ЩО ПРОДАЄШ КАПІТАЛІСТОВИ?

Єсли ти є робітником, то без згляду на те, де ти працюєш, в фабриці чи копальні, знаєш, що є два роди сили, іменно: людська або сила робоча і сила природи, як пара, вода, електричність, ґаз і т. п.

Властитель нової фабрики бочок в Індіяні прийшов до переконаня, що буде дешевше, єсли якась инша компанія достарчить йому "сили" для оперованя фабрики, чим він самий мав би замовляти машини до вироблення сили. І тому післав за представителями трох компаній в тім же таки місті.

Перший аґент був від компанії, котра хотіла гонити фабричні машини силою пари; другий був від компанії, котра хотіла продати йому ґазолінову машину, що витворює силу через експльозію ґазу; а третий прийшов від великої компанії, котра достарчує електричної сили. Сей послідний згодив ся давати електричну силу за низшу ціну, чим два другі і через се розуміє ся, він дістав контракт.

Тоді властитель був вже майже готовий отворити свою фабрику. Дерево (сирий матеріял) мав на поготові; мав машини; також і силу, що буде порушувати сї машини. А одначе щоби пустити фабрику в рух і почати виріб бочок, потрібно було ще одної річи. Є се товар, котрий ви, робітники, достарчаєте. Є се людська сила — робоча сила.

Сто літ тому взад майже все було вироблюване людською робочою силою, але постепенно винаходили і уліпшували машини, а сї знова щораз більше зменшували людську працю, якої було потрібно, щоби виробляти предмети. Великі машини, що порушують ся парою або водною силою, виконують велику часть тяжкої і трудної праці. Але власти-

тель фабрики або копальні потребує ще иншої сили, котра управляла би машинами. Він потребує ще доконче і твоєї робочої сили.

Фабрикант бочок в Індіяні сказав, що він потребує "рук", т. є. людської робочої сили. Проголосив отже в ґазеті: "Потрібно робітників". Розуміє ся, що він не хотів купувати робітників раз на все, так як куповано давнійше невільників. Ні, він тільки "наняв" декотрих робітників до праці. Він купив людську силу, т. є. робочу силу, а ти продав йому сю свою робочу силу так само, як скотоводець продає худобу, або пекар продає хліб. Ти пішов до властителя продати свій товар. Він задумував купити робочу силу і єсли твоя ціна була низька, то правдоподібно ти дістав "занятє".

Декотрі з нас працюють довгі роки заки зрозуміють, що ми робітники, маємо один "товар" на продаж. Як довго ми здібні до праці, то все пробуємо найти купця на нашу робочу силу. Шукаємо "занятя" і властителя. Єсли мущини і женщини не мають инших средств до житя, а хочуть жити, то мусять продавати свою робочу силу.

Товар є щось такого, що заспокоює якусь людську потребу, щось, що зістало вироблене людською силою на продаж або для виміни. Убранє, яке ви вшиєте самі для себе, не є товаром. Убранє вшите в тій цїли, щоби його продати комусь другому, є товаром, бо воно зроблене на продаж, а не для власного вжитку.

Вівці є так само товаром як чоботи, будинки, хліб і машини, єсли ми їх продаємо або вимінюємо. І твоя сила, при помочі котрої можеш виробляти річи, твоя сила до праці є також товаром, єсли продаєш її за заплату.

Знаєш, що кождий, хто тільки продає товар, жадає як найбільшої заплати. Ґросерник, що має свій склеп таки коло твого помешканя, жадає за масло, мясо і другі товари, які продає тобі, як найбільше гроший. Властитель складу вугля також підносить ціни. І коли ти шукаєш праці, то жадаєш за свою працю такої високої ціни, яку думаєш, що можеш дістати.

ПИТАНЯ.

Робітники жадають за свою робочу силу високої платнї. Капіталїст старає ся платити як найменше.

Чи ваші інтереси є подібні до себе?

Що діє ся тодї, коли рівночасно десятьох робітників хочуть продати свою силу до працї? Хто дістане "занятє"?

Що стане ся тодї, коли є за богато "занять", а тільки один робітник? Чи він дістане більшу, чи меншу платню за свою працю? Чи він дістане добру заплату за свою робочу силу?

Єсли в певній околицї дає ся відчувати брак робітників і фабриканти мусять платити більшу платню, то чи сей брак робітників потреває довго? Єсли нї, так чому нї?

Чи подача і попит мають щось до дїла з цїною, за яку можеш продати свою робочу силу?

Чому сталевий трост закладає пятьдесятьмілїонову фабрику в Китаю? Чи капіталїсти будуть мати більше зисків, виробляючи сталь в Китаю, а не в Америцї? Чому?

Чому китайські робітники приїздять до Америки, щоби тут продати свою робочу силу?

Лекція II.

ВАРТІСТЬ ТОВАРУ.

В попереднім розділї ми бачили, що робітник продає капіталїстови товар. Чи ти працюєш в фабриці, копальни, або офісї, одним словом, єсли колибудь дістанеш працю, то се значить, що продаєш властителеви свою робочу силу.

Знаємо вже, що робоча сила є так само товаром, як і чоботи, капелюхи, столи, автомобілї і т. п.

Всї товари є продуктом людської працї, є вони результатом напруженя мускулів або мізку. Робітники роблять чоботи; печуть хлїб; управляють рілю; будують доми, зелїзницї, палати, мости.

У всїх товарах є скристалїзована людська праця. Товари мають вартість (вартість замінну) лише длятого, що в них є заключена людська праця.

Конї, корови, золото, зелїзо, срібло, хлїб — є товарами. На їх випродуковане вложено людську працю. Робоча сила людини є також товаром; є вона результатом людської працї в минувшинї.

Щоби жити, чоловік потребує поживи, убраня, чобіт, мешканя. Все те виробляють робітники. Кожда дитина зуживає через довгі роки продукти людської працї. Чоловік є отже результатом людської працї.

Вартість товару залежить від скількости суспільної працї, якої потрібно на вироблене даного товару. Знова скількість вложеної працї в даний товар обчисляє ся після скількости годин, яких потрібно на вироблене сего товару.

Карл Маркс говорить в "Капіталї":

"Могло би видаватись, що єсли вартість товару залежить від скількости працї, вложеної на його випродуковане, то чим чоловік більше лїнивий, тим більша вартість його товару, бо прецїнь він вложив в сей товар більшу скількість годин працї. Таке понятє було би ошибочним, бо вартість товару означає суспільну, а не індивідуальну працю".

Єсли знаємо кілько годин працї вложили робітники в

данім краю на вироблене чобіт в протягу року і єсли знаємо кілько пар чобіт вони виробили, то, поділивши скількість годин через число пар чобіт, довідаємо ся, кілько годин суспільної праці потрібно в данім краю на вироблене пари чобіт. Ся скількість годин суспільної праці потрібної на вироблене даного товару становить власне вартість того товару.

Єсли ти працював би навіть три місяці, щоби ножем зробити крісло, то його вартість не буде більша, як вартість крісла зробленого в великій фабриці, де много робітників уживаючи машин, виробляють кождого дня сотки крісел.

Знаємо те, що всякі нові уліпшеня машин зменшують час, якого потрібно на вироблене ріжних товарів. Земний олій має нині меншу вартість, чим 10 літ тому назад, бо завдяки уліпшеню машин потрібно нині менше робочої сили, щоби його добути з землї і очистити з домішок. Сталь також впала на вартости, бо щоби її нині випродукувати, потрібно менше людської сили, чим треба було давнійше.

Вартість золота і срібла означає скількість суспільно потрібної праці на випродуковане тих металів. Вартість золота змінює ся. Чим більше потрібно суспільної праці на видістане золота, тим більша його вартість.

В сей спосіб означуємо вартість робочої сили. Скількість (або час) потрібної праці на випродуковане робочої сили, становить про її вартість.

Робоча сила або здібність до праці істнує в людині тільки за її житя. Чоловік потребує поживи, щоби міг зростати і вдержати своє житє. А одначе як машина, так і чоловік з'ужиє ся і мусить бути заступлений другим чоловіком. Отже робітник потребує поживи, убраня і мешканя не лише для себе самого, але і для дітий, котрих мусить виховувати, щоби хтось міг заступити його на робочім ринку і вдержати клясу робітників. Бачимо отже, що вартість робочої сили є означена вартостию товарів потрібних до виробленя, розвиненя і вдержаня робочої сили.

Маркс говорить: "Вартість робочої сили є означена суспільно потрібною працею на її випродуковане."

Вартість поживи, убраня, мешканя (житєві необхідности) і вартість праці, якої потрібно на виховане дітий, котрі займуть в фабриці місце робітника як він постаріє ся, означають вартість робочої сили чоловіка. Досить щоби жити і виховати дітий — така є вартість робочої сили в капіталїстичнім устрою.

ПИТАНЯ:

Що то є товар? Що продає робітник капіталїстови?

Що означує вартість товару? Що маєш на думці через суспільну робочу силу?

Чи сїрники мають нинї меншу вартість, чим 10 лїт тому назад? Єсли так, то чому так?

Чи вартість товарів зменшила ся на половину в послїдних 10 роках улїпшеної машинової продукції? Длячого?

Вичисли ті товари, котрих вартість зменшила ся. Чи вартість ґуми побільшила ся? Длячого?

Чи на тканє полотна, робленє цементу, виріб автомобілїв потрібно нинї менше робочої сили, чим 10 лїт тому назад? Длячого?

Памятай, що **брак** або надмір товару може спричини те, що товар є продаваний понад або низше своєї вартости.

Лекція III.

ЦІНИ.

Вартість товару се є суспільно потрібна праця, що заключена в товарі. Єсли хтось скаже мені, що плащ має ту саму вартість що й убранє, то я знаю, що плащ і убранє мають рівну вартість, а се тому, що в них є вложена рівна скількість тої самої спільної річи — праці.

Загально говорячи, вартість чотирох пар сподень є майже рівна вартости плаща. Чому отже плащ має більшу вартість чим сподні? І що означує міру вартости, коли приходить до виміни товарів?

Ти вимінюєш свою робочу силу з капіталістом — може за 5 долярів в золоті кождого дня і навпаки, золото є виміняне на житєві потреби — поживу, убранє і мешканє. Для чого сї товари є вимінювані взаїмно?

Як знаємо вже з попереднього, праця є мірою вартости. Плащ, про котрий ми говорили повисше, можна виміняти за чотири парі сподень, а се тому, що в виріб плаща вложено чотири рази так велику скількість суспільної праці, як та, що є вложена в виріб одної пари сподень.

Суспільно потрібна праця заключена в товарі (в чоботах, худобі, хлїбі, в твоїй робочій силї або в чімбудь другім) означає за яку ціну сей товар буде заміняний. Природною тенденцією є, щоби товари рівні вартостию були вимінювані взаїмно.

Наприклад: випродукована скількість пшеницї в десятьох годинах суспільно потрібного часу праці, буде замінена за певну скількість сукна, чобіт, крісел, золота або якогось иншого товару, котрий буде випродукований в десятьох годинах суспільно потрібної праці.

Вартість, або вартости, за які товари є замінювані, постійно зміняють ся лише тому, що зміняє ся суспільно потрібна праця для випродукованя тих товарів.

Ми читали про нову машину до відливаня, яка дає спромогу хлопцеви зробити в однім дни стільки відливів, кілько

давнійше робило чотирох мущин. Сї відливи зменшили ся дуже в вартости (в сїй фабриці, де уживає ся нового винаходу), одначе вартість всїх відливів в цїлім краю зменшила ся дуже мало. Пересїчна праця, якої потрібно до вироблюваня відливів є тільки трохи менша чим давнїйше. Коли новий винахід увійде в загальне ужите, то аж тодї вартість відливів зменшить ся в цїлім краю.

"Єсли маємо на думцї товари як вартість, то беремо під увагу одиноко людську працю, яка є вложена або скристалїзована в сих товарах. Під сим зглядом товари ріжнять ся одиноко тим, що заключають в собі більшу або меншу скількість працї; в шовковій хусточцї може бути заключена більша скількість працї, чим напримір в цеглї. Товар має вартість, бо в нїм є заключена суспільна праця... Зглядно вартість товарів є означена скількістю працї, що заключає ся в товарах.

Обчисляючи замінну вартість товару, мусимо додати до скількости послїдно вложеної працї ще й скількість працї вложеної попередно в сировий матеріял товару і працю вложену в знаряди, машини і будинки, котрі помагають в працї."

Напримір, вартість крісла є означена вложеною суспільною працею на оброблене дерева і вложеним робочим часом на випродуковане тих частин машинерії, котрі з'уживають ся при оброблюваню дерева, як рівнож суспільно потрібною працею на звалене дерева і привезене його до фабрики.

За кождим разом, коли на вироблюване товарів потрібно більше суспільної працї — їх вартість зростає. За кождим разом, коли на випродуковане товарів зменшує ся скількість суспільно потрібної працї, їх вартість зменшує ся.

За послїдних кілька лїт з причини улїпшеня машин уживаних при продукції меблїв та процентово малої скількости вложеної в них працї, майже всї ґатунки меблїв впали на вартости.

З причини улїпшеня метод в видобуваню золота і зменшеної скількости вложеної в нїм працї, золото за послїдних 10 лїт постійно спадало на вартости.

Вартість ґуми зростає длятого, що загальний запас по-

стійно зменшуєть ся, а до того нині потрібно ще більше праці на саджене і плеканє дерев, що дають ґуму, чим се було давнійше, коли сї дерева росли дико. В фунті ґуми є вложена більша скількість людської праці нині, чим се було кілька літ назад.

Отже бачимо, як великі машини постепенно заступають місця малих, а з причини постійного улїпшеня тих машин, скількість людської праці заключеної в товарах зменшає ся.

ЦІНА.

Товари є вимінювані за певну означену ціну в грошах. Ми призвичаїли ся числити ціни в золоті. На всїх наших паперових грошах читаємо: "Платні в золоті". Але золото є так само товаром як хліб, плащ, убранє або автомобіль. І товари є вимінювані за суму золота, що має в собі скількість праці, яка рівнає ся вложеній скількости праці в товарах.

Се значить, що єсли 10 долярів в золоті забирають на своє випродукованє 10 годин конечно потрібної праці, то се золото можна виміняти за таку скількість пар чобіт, яку можна випродуковати в 10 годинах суспільно потрібною працею.

Иншими словами, товар, що потребує на своє випродукованє 10 годин конечної праці буде виміняний за золото, або якийсь инший товар, на випродукованє котрого також вложено 10 годин потрібної праці.

Се справджує ся, коли вартість і ціна є рівні. Але попит і оферти спричиняють те, що товари є вимінювані часами понизше або повисше їх вартости.

Тимчасовий брак вугля — єсли попит є більший як подача — може дати нагоду посередникам, що будуть продавати вуголь понад його вартість і навпаки.

Ціни є часами дещо висші або низші від вартости товарів. (Треба звернути увагу, що не говоримо тепер про ціни монополїв).

Єсли попит і подача є рівні, то ринкові ціни рівнають ся вартости товару, згідно зі скількістю праці, якої потрібно до їх продукції.

Єсли візьмемо під увагу ринкові ціни за довший час, то побачимо, що пересічна ціна рівнає ся вартости даного товару.

Коли візьмемо під увагу довший протяг часу, в якім всї ґатунки товарів є продавані по їх ціні, то ніяк не можна твердити, що постійний і щоденний зиск ріжних підприємств має жерело в ціні товарів, або в продажі їх за ціну понад їх вартість.

ПИТАНЯ:

Длячого фахова робоча сила продає ся по висшій ціні, чим нефахова робоча сила? Чи той факт, що потрібно більше праці, щоби випродуковати фахового робітника, т. є. що підчас науки фаху робітник мусить мати поживу, одінє і мешканє, чи се має щобудь до діла з вартостию їх робочої сили?

Досвідчені майнери (гірники) говорять, що нині потрібно менше праці на добутє золота, чим треба було давнійше. А чи зауважив ти, що золото (або гроші) є вимінюване нині за менше товарів, чим десять літ тому назад?

Думаємо, що аби випродуковати нині бушель пшениці, потрібно до сего майже стільки робочої сили, що й в 1900 році; єсли так, то вартість пшениці повинна була остатись та сама, що була в 1900 році, а одначе чи так воно є нині?

Длячого 100 бушлїв пшениці продає ся (вимінює ся) нині за більше золота, чим в 1900 році?

Єсли вартість обох товарів остала би ся та сама і єсли би один монополь не контролював ані пшениці, ані золота, то сї два товари були би вимінювані в тім самім відношеню що й давнійше. Се значить, що ту саму скількість золота можна би виміняти за ту саму скількість пшениці.

Чи зменшенє ся вартости золота спричинює те, що фармер дістає висшу ціну в заміну за свою пшеницю?

(Не забувай, як говорить Маркс, що єсли не можемо вияснити зисків на тій основі, що всї вимінювані товари є відносно до їх вартости, то не можемо взагалї зрозуміти, як творять ся зиски).

Памятай, що не продаємо нашої працї. Продаємо нашу здібність до працї, себто робочу силу.

Праця се є виладовуванє робочої сили. Товари, які виробляємо, є скришталїзованєм нашої працї. Капіталїстови одначе продаємо тільки робочу силу.

Лекція IV.

ЯК ПОВСТАЮТЬ ЗИСКИ?

Много з нас думали, що зиски повстають з ґрефту, спеціяльних привілеїв, або монополю. Ми говорили так богато про крадіж капіталїстів, що цілковито забули про великий і головний спосіб робленя зисків.

Товари є звичайно вимінювані після їх вартости. Припустім, що щоби випродуковати житєві потреби для робітника, потреба на се двох годин суспільної праці, — або иншими словами потреба двох годин праці на випродуковане робочої сили.

Припустім рівнож, що $2.00 в золоті представляє дві години праці.

Вартість робочої сили (котру робітник продає) є означена заключеною в ній суспільною працею. Є се житєві потреби випродуковані в двох годинах суспільної праці.

Єсли робітник продає свою робочу силу за її вартість, то в заміну дістане товар, котрий має в собі дві години суспільної праці. В повисшім випадку він дістане $2 денно.

Иншими словами, робоча сила одного дня є замінена на дві години праці, котра є вложена в поживу, одінє і мешканє, в річи, котрі є необхідно потрібні для робітника. Робоча сила рівнає ся вартости двох долярів в золоті. Робітник продає свою робочу силу за її вартість.

Робітник дістає таку платню, щоби міг їсти, пити і одіти ся - т. є., щоби випродуковати більше робочої сили. Робітник дістає вартість своєї робочої сили.

Одначе робітники продають свою робочу силу капіталїстови на дни або тижні. Капіталїст купує товар (робочу силу) даючи таку заплату кілько вона варта. Єсли тим робітником є майнер (гірник), то в двох годинах він добуде вугля вартости $2.00, або вартости платні цілого дня. Вуголь, котрий він добуває, буде мати в собі дві години праці, так само як і два доляри в золоті мають дві години праці, і так само житєві

потреби, за котрі він вимінює свої два доляри, заключають в собі дві години праці.

Иншими словами майнер добуде вугля вартости своєї платні в двох годинах (суспільної) праці.

Одначе майнер продає свою робочу силу на день і капіталіст продовжає години праці так довго, як тільки може.

В двох годинах майнер випродуковав досить вартости на свою власну платню, але капіталіст купивши робочу силу на день, може примусити робітника до праці 10 годин денно. Майнер потребує працювати лише дві години, щоби випродуковати вартість $2, себ-то потрібну вартість на вдержанє його робочої сили.

Єсли майнер працює 10 годин денно, то 8 годин працює на витворенє надвартости для капіталіста.

В двох годинах майнер викопає вугля на таку вартість, якої потрібно на оплаченє його робочої сили, але в слідуючих вісьмох годинах праці він викопає вуголь вартости $8, котрий то вуголь капіталіст задержить вже для себе.

А що майнер продав свою робочу силу капіталістови, то й вуголь, котрий він видобув, належить до капіталіста.

Капіталіст платить робітникови $2 денно, а бере для себе вугля вартости $8. Ось так творить ся зиск.

Рік в рік капіталісти купують робочу силу і платять за неї її вартість; капіталісти посідають на власність продукти праці робітників; продукти сї представляють працю 10-ох годин. Платять робітникови товарами (грішми), що мають в собі тільки дві години суспільної праці. Коли майнер йде вечером до дому, то капіталісти є властителями вугля, що має в собі працю 10-ох годин.

Вуголь (що має в собі 10 годин праці) буде виміняний за золото (або гроші), що також буде мати в собі 10 годин праці; в сїм випадку $10. Майнер добув вугля вартости $10, а дістав тільки $2.

Вартість 8-ох годин праці, або 8 годин вартости вугля, який капіталіст забирає для себе, є надвартостию, за яку він не платить нічого.

На такій виміні між капіталом і працею є оперта капіталїстична продукція, котра завсїгди оставляє робітника робітником, а капіталїста капіталїстом. Скількість тої надвартости (єсли всї инші обставини будуть ті самі), буде залежати на відношеню між тою частиною робочого дня, яка є потрібною до репродукції робочої сили, і надвишкою праці, яку зроблено для капіталїста.

Капіталїст забирає продукт праці свого робітника. Коли він продає сей продукт, то частина проданих товарів нічого його не коштувала, помимо того, що є там вложена людська праця.

Легко можна бачити, як майнер дістав вартість своєї робочої сили; $2 в золоті заключає в собі дві години праці, $2 можна виміняти за житєві потреби, котрі дають майнерови спромогу витворити більше робочої сили, щоби він міг працювати дальше слїдуючого дня.

В сїм випадку продукт майнера, т. є. вуголь, котрий він викопує одного дня, заключає в собі пять разів так велику скількість праці, котрої потрібно до випродукованя житєвих потреб, що дають робітникам здібність до праці.

Отже бачимо, що річи, які робітник дістає за свою робочу силу, мають в собі тільки дві години праці в той час, коли річи, котрі він продукує і котрі забирає капіталїст, заключають в собі 10 годин праці.

Майнер продає свою робочу силу і, розуміє ся, капіталїст бажає використати її для себе як найкористнїйше. Колиби робітник жадав за свою працю товарів вартости своєї праці, то тодї перестав би бути робітником, бо капіталїст не маючи надварости, не нанимав би його більше до праці.

Одначе робітники, котрі мають до продажі тільки свою робочу силу, не мають иншого вибору. Мусять продавати свою здібність до праці, робочу силу, щоби дістати платню, аби жити. Капіталїсти знова дають їм працю для зисків. Капіталїсти примушені дати робітникам стільки, щоби сї могли жити і працювати, але вони хочуть щоби робітник працював як найдовше, бо в сей спосіб він витворить більше

надвартости, котра лишає ся власностию капіталїста.

Розумні робітники не вдоволяють ся вже продаванем своєї робочої сили за її вартість. Вони домагають ся щораз голоснїйше вартости своїх продуктів. Не хочуть вже довше бути тільки товарами; примушені продавати самих себе за платню по реґулярних "ринкових цінах", не хочуть вже довше діставати продукт тільки двох годин праці за продукти, що заключають в собі десять годин їхньої праці. Не хочуть жити вже довше за мізерну платню в той час, коли для капіліїстичної кляси копичать мілїони за мілїонами.

Є се головне домаганє соціялїзму, щоби робітники перестали продавати себе, т. є. свою робочу силу, як товари; ми самі хочемо бути властителями товарів, котрі продукуємо і вимінювати товари, що мають певну скількість суспільно потрібної праці, за инші товари, котрі мають в собі рівну скількість суспільно потрібної праці.

Я і ти працюємо для капіталїста, він є властителем фабрик, копалень або зелїзниць. Капіталїсти длятого панують над нами, що знаряди і средства продукції і дистрибуції (земля, фабрики, копальнї, зелїзниці — потрібні машини до продукованя товарів), є їх приватною власностию.

ПИТАНЯ:

Чи може властитель копальнї платити майнерам вартість їх робочої сили і мати ще зиск? Чи може властитель копальнї продавати вуголь по його вартости і платити майнерам вартість їх робочої сили і мати ще зиск?

Чи властителї копалень могли би платити майнерам більше, чим вартість робочої сили а продавати вуголь по меншій цїнї, чим його вартість, і ще мати зиск? Поясни — длячого се було би можливе.

Єсли робітники були би сильні і здобули вартість своїх продуктів, то що стало би ся тодї? Чи остала би надвартість для капіталїстичної кляси? Поясни — длячого нї.

Що стає ся з ріжницею між вартостию твоєї робочої си-

ли, а вартостию річний, котрі ти продукуєш в фабриці або копальні?

Припустім, що працюєш в каліфорнійській копальні і заробляєш $3 денно, що якраз стає на купно поживи, одіня і мешканя в Каліфорнії. Але твій властитель хоче вислати тебе до копальні в Алясці. Вартість житєвих потреб в Алясці є більша чим в Каліфорнії. В Алясці потрібно на купно поживи, мешканя і одіня $6 денно. Чи заощадиш більше гроший в Алясці, заробляючи по $6 денно, чим в Каліфорнії, де ти заробляєш лише $3 денно? Длячого ні? Хто платить ріжницю в високих цінах за житєві потреби — ти чи твій капіталіст? (Не говоримо тут про деякі випадки, але про дорожнечу взагалі).

Знаємо, що ми, робітники, виробляємо всі товари, але що ми продали нашу робочу силу капіталістови, то наші продукти належать до него. Отже капіталіст платить майже за все, бо він присвоює собі ті товари, котрі ми виробили.

Коли вартість житєвих потреб йде вгору, то котра кляса платить кошта, робітнича чи капіталістична? В згаданім випадку праці в Алясці, чи робітник платить $6 за житєві потреби, чи та підвишка $3 на житєві потреби спадає на капіталіста?

Лекція V.

НИЗЬКІ ЦІНИ І БІЛЬШЕ ПРО ЗИСКИ.

Знаємо, що здібність до праці, або робоча сила є товаром. Вартість товару є ограничена суспільно потрібним часом для його випродукованя.

Єсли потрібно три години суспільної праці на те, щоби випродук вати житеві потреби на один день, то вартостию твоєї робочої сили одного дня будуть три години суспільно потрібної праці.

Рисунок А. буде представляти вартість твоєї робочої сили, а се длятого, що 3 години суспільної праці є заключені в житевих потребах, котрі мають служити для твойого удержаня через один день.

Вартість робочої сили.

3 години праці **A** Житеві потреби 1-го дня

Платня.

3 години праці **B** Золото або гроші

Твій продукт одного дня.

9 годин праці **C**	Вартість звернена в формі платні. 3 години праці

Хай рисунок С. представляє твій продукт одного дня. Він забирає 9 годин робочого часу. Капіталїст, що наймає тебе до праці, мусить звернути тобі вартість, яка є потрібною на оплачене за А. (себто кошти вдержаня).

Рисунок В. рівнає ся А., бо він має три години праці. Він представляє вартість, яку капіталїст звернув тобі в формі золота, себто платнї.

Знаємо, що А. рівнає ся В. І знаємо також, що С. має три рази більшу вартість від А. або В. Знаємо й те, що капіталїст безупинно старає ся продовжити С. до 10 або 11 годин, і що капіталїсти обтинають платню колибудь і де тільки можуть. Тільки завдяки постійній борбі робітнича кляса змогла вдержати своє становиско, здобути частинну підвишку платнї і коротший день праці.

І звісно, що єсли здобудеш більшу платню (В) то менше вартости твойого продукту (С) остане ся для капіталїста, котрий наймає тебе до праці; а з другого боку зменшене платнї оставляє для капіталїста більше надвартости.

Продовжене робочого дня (С) до до 10-ти годин, лишить не шість, а 7 годин неплаченої праці. Коротший робочий день оставить для капіталїста менше надвартости.

Реформатори думають, що єсли зменшимо кошти удержаня, то тим поліпшимо наше положене. Вони думають, що єсли А. (кошт вдержаня, був би зменшений, то ми могли би защадити частину нашої платнї (В). Розуміє ся, що вартість нашої робочої сили зменшує ся разом зі зменшенєм ся вартости житєвих потреб, одначе вони думають, що ми могли би знизити кошт житя без рівночасного зменшеня платнї.

Але ти знаєш, що коли би твій господар обнизив твій рент слїдуючого місяця до половини, то ти мав би спромогу видати більше гроший на инші річи. Коли би твоя господиня дала тобі удержане за половину тих гроший, котрі платиш її до сеї пори, то слїдуючого місяця ти ощадив би ще більшу суму. Се правда, але тільки в поодинокім випадку.

Та ми не говоримо про поодинокі випадки, помимо того, що в цїли виясненя справи вживаємо дійсних примірів.

Питаємо отже, чи низькі ціни принесли би користь для робітничої кляси?

Припустім, що місто Чікаґо купило би всї доми, які рентують робітники і обтяло би всї ренти о 50 проц. Припустім, що Чікаґо взяло би на мійську власність різнї, реставрації, трамваї, склепи і в сей спосіб обнизило би кошт житя до 50 процент. Чи таке обниженє коштів удержаня принесло би користь робітничій клясї, чи тій ґрупі капіталїстичної кляси, котра не є прямо заінтересованою в продукції житєвих потреб?

Коли в певнім містї кошти удержаня є значно зменшені, тодї до того міста стягають ся робітники, щоби продати свою робочу силу. Вони знають, що коли дістануть роботу в місцевости, де можна дешевше жити, то зможуть защадити трохи гроший і тодї можливо будуть в спромозї зачислити себе навіть до капіталїстичної кляси. Але звернїм увагу на те, що тодї стане ся? Много робітників прибувають до того міста, де можна дешевше жити. Перегони робітників в пошукуваню за працею збільшають ся. Капіталїсти купують робочу силу по найнизшій цїнї. Щоби тільки дістати працю, робітники будуть продавати свою робочу силу по щораз низшій цїнї, аж дійдуть до того, що платня знова заледви буде вистарчати на житє. Незабаром сї робітники побачуть, що таки нїчого не зискали.

Візьмім приміри А. В. і С. Коли кошти удержаня А. зменшать ся до половини, то перегони між продаючими робочу силу, зменшують в відповідній степени платню (В.). Єсли твій капіталїстичний працьодавець виробляє сталь, то чи буде він в спромозї присвоїти собі **менше,** чи **більше** вартости твойого продукту?

Капіталїсти не будують великих фабрик в Алясцї тому, що кошт удержаня (або вартість сили робочої) є на далекій півночи дуже високий і через те лишає ся для капіталїста мало надвартости.

Вартість товару є означена пересїчною суспільною працею, яка є власне заключена в тім товарі. Фабрикант стали в Алясцї мусїв би конкурувати на сьвітових ринках, так само як

конкурують фабрики в Ґери або Бетлегем, а вартість товару є означена суспільно потрібною працею.

Довідуємо ся, що капіталісти закладають ткацькі фабрики в центральній Америці. Тамошні мешканці можуть живстіти за дуже малу платню. Майже всї мешканцї будують свої власні доми, підсонє є тепле і нема потреби видавати гроша на огріванє мешкань. Одна сорочка і одні сподні — се вже цїле убранє. Банани і инші овочі ростуть там дико. На мізерний прожиток вистарчає 10 до 12 центів денно. В виду того, платня виносить там від 9 до 12 центів денно.

Коли можна би примусити мешканців центральної Амеки до так продуктивної працї, як праця робітника в Злучених Державах, то тамошні околицї були би небом для капіталїстів. Доси одначе тамошне населенє посїдало землю, а через те могло жити, не працюючи богато. Але коли капіталїсти зрабують землю, то тодї, тамошне населенє буде приневолене продавати свою робочу силу лише длятого, щоби жити, а капіталїсти заведуть ще більше фабрик, бо там кошти удержаня є дуже малї, робоча сила має малу вартість і капіталїсти будуть в спромозї присвоїти собі ще більшу скількість продуктів людської працї.

Бачимо отже, що низькі цїни на товари не принесуть робітничій клясї користи, бо боротьба за працю так скоро обтинає платню, що вона заледви вистарчає на щоденний прожиток.

ПИТАНЯ.

Робітники в Бельґії працювали довго, щоби знизити кошти удержаня. Заложили кооперативи і в дїйсности обнизили кошти удержаня. А одначе бельґійський соціялїст писав, що його край є небом для капіталїстів, а пеклом для робітників.

Чи платня в Бельґії може бути так висока, як в Огайо? Длячого нї?

Єсли кождий робітник в Дітройт мав би власний дім, то

чи платня пішла би в гору, чи в долину?

Длячого більшість фабрик будує ся в малих містах?

Чи робітника окрадають з його продукту в копальни або фабриці, або чи його ошукують підчас купованя житєвих потреб?

Заки відповіш на повисші питаня, дай відповідь на слідуючі: Що рішає про вартість твоєї робочої сили? Що рішає вартість якогобудь товару?

А. (кошт житя) має щось спільного з скількостию В. (платнею), яку сдержуєш?

Єсли В. (платня) не рівнає ся вартости А. (коштови удержаня), то чи се значить, що ти не дістав вартости твоєї робочої сили, чи противно, що ґросерник, різник і купець убрань ошукують тебе?

Єсли плата (В.) зменшить ся, то чи твій працьодавець буде в спромозї присвоїти собі більше надвартости?

З причини удосконаленя знарядів продукції, житєві необхідности зменшають ся в вартости: А. заключає в собі менше праці, тому є менше вартісне. Зменшує ся рівнож і вартість золота, бо воно заключає в собі менше суспільної праці. Як поясннти той факт, що нині золото є вимінюване за менше товарів, чим 10 літ тому назад? Чи впала більше вартість — золота, чи житєвих потреб?

Єсли вартість житєвих потреб зменшила би ся скорше, чим вартість золота, то чи ціни житєвих потреб обнизили би ся? В сїм випадку В. мало би більшу вартість чим А. Чи платня була би висша чим А. через довгий час?

Чи заведенє кооператив в цїли обнизити кошт удержаня принесло би користь для робітничої кляси? Чи се було би причиною, що платня йшла би в долину?

Чи будемо приневолені виключити зі Злучених Держав мешканців центральної Америки, щоби вони не конкурували з нами в продажі їх робочої сили? Або чи відбирають вони вже нині працю американським ткачам, помимо того, що вони працюють в центральній Америці? Вияснн се питанє.

Лекція VI

ВИСОКІ ЦІНИ.

Ми брали вже під увагу низькі ціни і їх вплив на робітничу клясу. Ми переконали ся вже, що з причини перегонів між робітниками за працею платня зменшує ся до тої степени, що заледви вистарчає на житє. Говорячи про низькі ціни, ми знаємо вже, що в результаті стане ся з В. (платнею). Говоримо ще про товари, котрі вимінюємо по їх ціні.

Вартість сили робочої.

З години праці
А
Житєві потреби одного дня

Єсли А. (або вартість житєвих потреб) подвоїть ся, то вартість твоєї робочої сили також подвоїть ся. Припустім, що А. подвоїть ся, а В. не збільшує ся відповідно до А. — то иншими словами, вартість поживи, одежі і мешканя буде два рази так висока як попередно, а платня лишить ся та сама що й давнійше.

Реформісти скажуть тобі, що ґросерник, різник, властитель складу убрань і мешкань визискують тебе.

Платня.

З години праці
В
Золото, або гроші

Вони говорять, що твій працьодавець визискує тебе так само як окрадають тебе ті, котрим ти видаєш свою заплату.

Але, єсли платня (В) не піднесе ся до того самого степеня, що житєві потреби (А), то се значить, що твій працьодавець не платить тобі вже дальше вартости твоєї робочої сили. Вартість поживи, мешканя і одежі означує вартість

твоєї робочої сили.

Не дай ся ошукати. Знай, що єсли рент є високий, або пожива коштує дорого, то тебе не визискує ся, єсли ти платиш за сї товари. Коли вартість А. зростає, то рівнож зростає і вартість твоєї робочої сили. І тільки тодї дістаєш вартість своєї робочої сили, коли платня рівнає ся коштови житя.

Брак робітників може довести до того, що робоча сила вимінює ся хвилево понад її вартість. Брак, або велика надвишка якогонебудь товару може спричинити те, що він буде вимінюваний через короткий час повисше, або понизше його вартости. Лише монополь може спричинити таке, що товар буде вимінюваний понад свою вартість через довший час. Запамятаймо собі се ще раз і то добре.

Реформіст говорить: Робітник дістає свою платню. Правда, працьодавець визискує його, але коли він йде купувати чоботи, поживу, одежу, то переконає ся, що властителї товарів продають їх по висшій цїнї, чим робітник може заплатити. Тодї реформіст приходить до переконаня, що купцї рівнож визискують робітників. Сї люди не розуміють, що про платню рішає вартість А. (житєві потреби).

Не всї робітники дістають вартість своєї робочої сили. Декотрі робітники дістають трохи більше, чим вартість своєї робочої сили. Знаємо молоду дївчину, котра працює за $9 тижнево в департаментовім склепі. Вона не може купити за тих $9 поживи, одежі і мешканя. Її брат заробляє $30 тижнево. Він може жити за меншу суму і помагає сестрі вдержувати ся. В сей спосіб вони обоє дістають вартість своєї робочої сили.

Тому то робітники не можуть працювати за низшу платню, чим вартість їх робочої сили. Мусять мати від когось запомогу, инакше не можуть вижити. Більше щасливі члени родини допомагають тим, котрі не заробляють досить на своє житє. Тисячі родин дістають хвилеву запомогу від добродійних організацій.

Иншими словами, робітнича армія дістає лише тільки, щоби випродуковати більше робітників на завтра, і на 20 літ

в будуччину. Безробітні, котрі борять ся, щоби дістати працю, обнижують платню до тої степени, що вона ледви вистарчає їм на житє.

Бачимо отже як то побільшенє ся вартости А. означає конечне побільшенє ся вартости робочої сили. Тому не маємо чого нарікати на ґросерників, різника і властителя помешканя, єсли наш працьодавець не платить нам вартости нашої робочої сили. Щоби жити, мусимо домагати ся більшої платнї.

Одначе високі цїни не мусять конечно означати, що пожива, одежа і т. д. піднесли ся на вартости. Причиною може бути те, що золото — або инші средства виміни — зменшили ся на вартости.

Зменшуванє своєї вартости є загальною тенденцією товарів, бо новітна продукція зменшає потрібну працю, яка є заключена в товарі. Вартість золота може скорше зменшати ся чим вартість чобіт, мяса, хлїба і одежі.

А. зменшає ся, одначе В. (платня) зменшує скорше свою вартість. Позаяк золото (платня) зменшує скорше свою вартість чим житєві потреби, длятого є вимінюванє за меншу їх скількість. Один доляр купує нинї менше мяса чим 10 лїт тому назад. Реформісти домагають ся низших цїн, але революціонери домагають ся висшої платнї (вартости своєї робочої сили). Вони працюють рівнож над усуненєм фабричної неволї. Бачимо що платня, щоби зрівнати ся з дорожнечею, всюди побільшаєть ся.

Можемо діставати ту саму скількість долярів кождого тижня, але вартість тих долярів зменшила ся. В сей спосіб і наша платня зменшає ся. Єсли така платня не дозволяє нам купити житєвих потреб, то значить, що ми не дістаємо від капіталїста вартости нашої робочої сили.

1. Зріст цїн житєвих потреб може бути спричинений зростом вартости товарів. Мусимо дістати рівний зріст в платнї, єсли маємо дістати вартість нашої робочої сили.

2 Платня (або золото) може зменшити ся в вартости до тої степени, що не буде в спромозї купити А. Єсли не одержимо відповідно більшої платнї, то будемо діставати мен-

ше, чим вартість нашої робочої сили.

ЦІНИ МОНОПОЛЕВІ.

Реформісти говорять: "Як має ся справа з монополевими цінами"?

Перше всего заявляємо, що ніколи не було ще абсолютного сталого монополю. Є фабрики сталі в Китаю, Японії, Мексику, Анґлії, котрі напевно засипали би американський ринок, єсли могли би підбити ціни краєвих виробів. Китай висилає сталь до Каліфорнії по низшій ціні, чим жадають американські фабриканти.

На сьвіті є ще много незалежних компанії, що ведуть нафтяний інтерес. Літаки, автомобілі, трамваї конкурують з зелізницями. Єсли зелізнича компанія жадає за богато, фабрикант переносить ся до иншого міста. Коли в певній галузи промислу повстає монополь і ціни ідуть до гори, тоді богато людий в надії великих зисків шукають чогось такого, що заступало би даний продукт.

Ніякий чоловік не був в спромозі піднести загальну ціну якогось товару і вдержати її на сій степени. Єсли якийсь чоловік мав би коли таку силу, то річ певна, що він поставив би на свій товар так високу ціну, що став би сьвітовим диктатором.

Джан Д. Рокефелер може піднести ціну нафти в деяких околицях, одначе не може примусити населенє, щоби воно платило таку ціну. Властителї монополів підлягають економічним законам так само як і робітники. Кождий властитель монополю хоче продати товар за найвисшу ціну, одначе не може свобідно піднести цін так як йому захоче ся.

В Злучених Державах є много таких підриємств, котрі майже є монополями і без сумніву підносять ціну своїх товарів понад їх вартість. Декотрі з них є заняті в продукції поживи, одежі і при будові мешкань.

Помимо того, що монополїст має хвилеву контролю над товаром, то се не означає, що він сейчас піднесе ціну на сім товарі. Він постарає ся найперше обнизити ціну товару тим,

що замкне непотрібні фабрики, а відтак заведе ліпші машини, щоби зменшити працю, яка є заключена в данім продукті. Богато товарів, які є власностию монополів, продає ся по низшій ціні, чим продавало ся до часу, заки монополь забрав їх під свою контролю.

Єсли товар, що є продукований через монополь, був би вимінюваний за його вартість, то в наслідок нових метод продукції, ціна того товару повинна бути низша. Знаємо, що ціна нафти є низша нині, чим 20 літ тому назад, заки Рокефелер сотворив монополь. Єсли монополіст продає товар по тій самій ціні що і давнійше, то він може мати величезні зиски, бо в наслідок уліпшеної і усистематизованої продукції вартість товару зменшить ся часами аж о 50 процент.

Слідуючий примір може помочи нам зрозуміти в якій степени можуть монополї підвисшувати ціни на житєві потреби.

Припустім, що 500 майнерів працює в копальни міди в Алясці і заробляють по $5 денно. Така платня вистарчає їм на житє. Припустім також, що чоловік, який має в Алясці в своїм посїданю поживу і одежу, має тимчасовий монополь над сими продуктами. Він бачить, що може подвоїти ціну тих продуктів і тоді кошт житя в Алясці зростає до $10 денно.

І тепер властитель компанії мусить рівнож подвоїти платню майнерів, єсли хоче, щоби сї працювали дальше в його копальни. Мусить отже платити $10 денно. Коли би одначе властитель копальні не мав зисків, а платив робітникам по $10 денно, то він замкне копальню і робітники вдеміґрують. Тоді монополїст остане ся без ринку збуту, і тому кождий монополїст завсїгди має се в памяти. Він знає про ту небезпеку, що можна забити ту чудову птицю, яка зносить золоті яйця.

Бачимо отже, що коли вартість А. подвоює ся, то й платня піде до гори, а коли В. (платня) підносить ся, то для капіталїстів лишає ся менше надвартости.

Монополїст, що був би в спромозї подвоїти ціни на житєвих потребах, а тим самим і подвоїти платню, то він сею дорогою приневолив би властителя копальні подїлити ся також з ним надвартостию (надвишкою).

Звернім увагу на рисунок С. Єсли звернена нам частина в виді платні подвоює ся, то о стільки менше остає ся для працьодавця. Та надвишка, котру одержимо, дістане ся до кишені монополіста.

Твій продукт одного дня.

Девять годин праці.	
С.	Вартість звернена в нашій платні. 3 години праці.

Монополь означає те, що монополіст є досить сильний, щоби примусити других працьодавців поділити ся з ним частиною надвишки, котру давнійше працьодавець забирав самий для себе.

Дійсна борба є поміж монополістом і иншими дрібними капіталістами, котрі роблять що тільки можуть, щоби "знищити трости".

Властитель копальні в висше наведенім примірі може самий дати робітникам $9 денно; через кілька тижнів будуть про бувати жити за сю платню, але остаточно приневолять працьодавця платити їм $10 денно, бо инакше не зможуть вижити.

ПИТАНЯ:

Чи трости обкрадають робітника, коли продають йому товари роблені тростами?

Чи монополь може продавати свій продукт по тій самій ціні що і независимий капіталіст і мати більший процент зиску? Длячого?

Які є три причини підношеня ся цін? Виясніть се. Платня робітників в цілих Злучених Державах піднесла ся в послідних двох роках. Є много людий без праці, а одначе сї перегони на ринку праці не обнизили платні. Навіть ті, що

є без праці жадають більшої платнї, чим діставали два роки тому назад.

Чому платня пішла до гори? Чому безробітні домагають ся більше за свою робочу силу?

В Китаю нема ще тростів. Цїни житєвих потреб є дуже низькі. Чи "низькі цїни" в данім краю означають, що робітничій клясі поводить ся лїпше, чим там де цїни є дуже високі?

Припустїм, що один капіталїст є властителем землї і домів одного міста, де замешкують робітники. Припустїм, що він підносить рент з $10 на $30 місячно. Єсли робітники дістали передше лише вартість своєї робочої сили, то що стане ся, коли рент піднесе ся до гори? Хто буде платити за сю підвишку?

Лекція VII.

ПЛАТНЯ.

Робітники пробують поліпшити своє житє в ріжний спосіб. В V-ій лекції ми обговорювали низькі ціни і їх вплив на житеві обставини робітничої кляси. Ми зрозуміли, що разом з обнижуванєм цін на житєвих потребах, обнижає ся також пропорціонально з причини перегонів робітників за працею і їхня платня.

Працьодавець не є в спромозї обнизити платню після своєї волї, так само як капіталїсти не можуть підносити свобідно цїн на товарах. Щоби обнизити або піднести ціни, на се мусять сприяти обставини. Армія безробітних обнижує платню (ціну робочої сили) коли зменшає ся кошт удержаня.

В послїдних двох лекціях ми говорили більше про ціни, а мало що про платню або инакше про ціну на робочу силу. Робоча сила є так само товаром, як печ, одїж, мука, мясо і другі річи. Вартість і ціна робочої сили є означена так само як ціна і вартість инших товарів.

Робітники завсїгди пруть до того, щоби дістати висшу платню, або лїпшу ціну за свою робочу силу.

Для кождого дуже легко зрозуміти, що робітник який працює в копальни золота і дістане підвишку платнї з $4 на $5 денно, лишає для властителя копальнї менше надвартости, бо він (робітник) дістає більше свого продукту. А стремлїнєм і цїлию соціялїстів є стати ся властителем таки цїлого продукту.

Безкритичні економісти говорили нераз дуже богато, що підвишка платнї не принесе користи робітничій клясї. Вони твердили, що капіталїсти сейчас піднесли би ціну на житеві потреби до тої степени, що робітники нїчого не скористали би для себе.

Карло Маркс говорить одначе слїдуюче: "Як підвишка платнї могла би вплинути на ціну товарів? Одиноко в такім відношеню як попит і подача впливають на ціни товарів.

"Беручи загально, робітнича кляса видає і мусить вида-

ти цілий свій дохід на житеві потреби. Загальна підвишка платні побільшує запотребоване на житеві потреби, а що слідує за сим підносить (часово) їх ціни.

Ті капіталісти, котрі продукують житеві потреби, через піднесене платні були би нагороджені підвишкою цін на своїх товарах".

Звернім увагу, що Маркс говорить, що через якийсь час ціни житевих потреб з причини більшого запотребованя поживи, одежі і ліпших мешкань правдоподібно пішли би в гору.

"Яке становиско заняли би ті капіталісти, котрі не продукують житевих потреб? Платня робітників збільшала би ся, одначе ціна їх товарів остала би ся та сама, бо запотребоване на сї товари не збільшило ся. Супроти того процент зисків зменшить ся.

"Які будуть результати тої ріжниці в проценті зисків для вложеного капіталу в ріжні галузи промислу?

"Капітал і праця будуть перенесені від менше корисних до більше корисних галузий; а такий процес змін буде тревати так довго, аж подача в одній галузи піднесе ся пропорціонально до більшого запотребованя і обнизить ся в инших галузях відносно до зменшеного запотребованя".
відносно до зменшеного запотребованя.

"Коли вже така зміна доконає ся, загальний процент зисків в ріжних галузях промислу знова зрівнає ся. І як ціла історія почала ся початково з причини зміни в відношеню запотребованя до подачі ріжних товарів, то коли причина буде усунена, результати щезнуть і ціни повернуть до давного уровеня і рівноваги.

"Лише загальний опад в проценті зисків спричинює загальне піднесене платні (після тимчасового замішаня на ринку цін), не оставляючи постійної зміни в цінах товарів".

Візьмім конкретний (наочний) факт. В копальни золота робітники здобули підвишку платні з $4-ох на $5 денно. Чоловік, що мав одиноку реставрацію в тій місцевости, думав, що він може піднести ціну харчу з $5 на $6 тижнево. Робітники платили таку ціну через один або два тижні, але третого тижня появилась ще одна нова реставрація; її отворив

чоловік, що чув про "добрсоут" того місточка. Почала ся конкуренція і ціна харчу впала до давного уровеня.

Маркс говорить, що коли робітники дістануть підвишку платнї, то видають гроші на ліпшу поживу, мешканє і одежу. За сими товарами зростає попит. Більше капіталїстів починають вкладати гроші в продукцію поживи, будову домів і виріб одежі. Конкуренція між капіталїстами обнижує часами ціни тих товарів понизше даної ціни, аж вони спостережуть, що можуть мати більше зиску в инших галузях промислу. Тодї ціни товарів вертають до нормального уровеня.

В иншім місци Маркс говорить:

"Загальне піднесенє платнї спричинило би загальне обниженє в процентї зисків, але говорячи загально, не буде мати впливу на ціни товарів".

ПИТАНЯ:

Єсли видобуваючи золото дістаємо $4 денно, а застрайкувавши здобудемо підвишку на $5 денно, то чи властитель буде мати таку саму надвартість як і перед страйком?

На що звичайно видають робітники свої гроші? Чи на які марниці або люксуси?

Єсли робітники здобули би $5 підвишки тижнево, то чи зужили би сї гроші на автомобілї, подорожі до Европи і т. п., чи на ліпшу одежу, поживу і мешканє?

Що діє ся тодї, коли є наглий зріст запотребованя на товари? Чи ціна тих товарів підносить ся чи впадає (тимчасово)? Єсли капіталїст, що продукує товар, на котрий є нагле запотребованє, може дістати за него висшу ціну, то чи се заохотить других капіталїстів до того самого поля продукції в надії, що вони здобудуть більше зисків?

Що стає ся з цінами, єсли кількох капіталїстів борять ся в певній галузи продукції, де ціни є досить високі? Чи ціни підносять ся, чи впадають?

Чи капіталїсти продукують дальше той товар, на котрім ціна впаде так низько, що не можна вже мати пересїчного

проценту зисків?

А коли вони переходять в иншу сферу продукції, то чи ціни на тім товарі вертають до нормального стану?

Длятого капіталїст не може піднести ціни після своєї власної волї? Припустім, що богатий фармер має много коний. Правительство Злучених Держав висилає військо на мексиканську границю. А що коний є мало, то фармер продає свої конї по неімовірній цінї. Є много поголосок про війну. Що думають робити всї другі фармері, коли чують про дорожнечу коний? Чи почнуть купувати копальнї вугля?

Навіть коли війна була би аж за кілька лїт, то чи ціна на конї буде така висока, як на початку війни? Длячого нї?

Лекція VIII.

КОРОТШІ ГОДИНИ ПРАЦІ.

В лекції VII. ми говорили про загальну підвишку платні та про те, як і чому принесе вона користь для робітничої кляси. Ми бачили, що загальне піднесенє платні спричинює обниженє пересічного проценту зисків, одначе загально, се не буде мати впливу на ціни.

Бачимо користь з підвисшеня платні, але як нам се осягнути?

Робітники як кляса, не були до сеї пори так зорґанізовані, щоби були в спромозї домагати ся загальної підвишки цін за свою робочу силу — більшої частини вартости продукту, котрий забирає для себе капіталїст.

Єсли робітники зорґанізують ся, стануть свідомійшими і будуть в спромозї здобути загальну підвишку платні, тодї вони не спинять ся на тім, але усунуть цїлу нинїшну систему, котра є оперта на платнї для робітників.

Але капітал веде безнастанну борбу проти робітників. Він обнижує платню до тої степени, що вона (платня) заледви вистарчає на житє. Продовжує години працї і хоче видобути з робітника як найбільше робочої сили. І робітники мусять безнастанно бороти ся, щоби вдержати бодай те, що мають вже нинї. Бачимо всюди малі ґрупки робітників, котрі борять ся з капіталїстами за те, щоби вдержати давні условини працї, або поліпшити їх, єсли вони стають невиносимі.

Кождий розуміє, що робітники, які працюють від 10 до 16 годин денно мають дуже мало часу на науку або на те, щоби брати участь в соціялїстичнім русї. Робітник, що працює тільки 8 годин заробляє пропорціонально більше, чим той, що працює 16 годин. Робітник заробляє пересічно таку суму, якої потрібно йому на поживу, мешканє, одїж і вихованє сїмї, без огляду на те, як довгі години приходить ся йому працювати. Там, де давно працював лише один робітник денно, то нинї капіталїст мусить поставити двох робітників,

єсли денна праця виносить 8 годин.

Є се не лише потрібною, але і конечною річию для нас ставити опір і атакувати капіталїстів в щоденній борбі, позаяк щоденні побіди і поражки учать нас про нашу силу і безсилє. Беручи участь в боротьбі, учимо ся як нам треба бороти ся. Учимо ся нових тактик в боротьбах, які програємо. Клясова солїдарність виробляє ся тодї, коли виступаємо як кляса.

Навіть борба яку ведуть юнії проти працьодавців учить робітників солїдарности, бо таку боротьбу звичайно програє ся і практичний досвід учить робітника про потребу масової орґанїзації.

Є такі випадки, що заводові юнії злучать разом працюючих робітників в певнім фаху, т. є. створять монополь або робітничий "трост" і при помочи юнійних постанов ограничать скількість робітників, що учать ся одного фаху. Маючи за собою економічну силу, такі юнії можуть здобути для своїх членів підвишку платнї і коротші години працї.

В нинїшних часах по цїлім сьвітї, де лише основою вартости є золото, робітники домагають ся і загально здобувають підвишку платнї. Се дїє ся так длятого, що вартість золота зменшує ся і воно є вимінюване за менше число товарів як давнїйше, а через те й зростає дорожнеча житєвих потреб.

А що удержанє робітника коштує більше, то він дістає від капіталїста підвишку платнї. Так само властитель коня мусить платити більше за його удержанє єсли тільки цїна сїна і вівса піднесе ся в гору.

Робітники, злучені в заводові юнії, здобувають підвишку платнї, але не з причини клясової свідомости, а тільки з причини посїданя монополю в певній галузи працї. Треба одначе звернути увагу на те, що кожда борба, яку ведуть робітники, причиняє ся також і до зросту клясової свідомости.

Нинїшні машини усувають потребу наниманя фахових робітників. Робітники, що посїдали давнїйше фах, занимають місця нефахових, а нефахові остають без занятя а часами і навпаки. Капіталїст бере до працї того, хто за наймен-

шу платню виконає найбільше праці. Постепенно затрачують ся всякі ріжниці між фаховими і нефаховими робітниками. Місце чоловіка занимає машина; вона виконує працю скорше і ліпше чим давнійше виконувано людськими руками. З часом машини освободять чоловіка від всякої тяжкої і убійчої праці для людського ума. Одначе хто дістане користи з тих винаходів? Між клясою робітників а капіталістів боротьба продовжає ся постійно, одначе з кождим роком стає більше завзятою. Тисячі робітників остають без праці.

Щоби сему зарадити, мусимо орґанізувати ся на промислових основах, мусимо скоротити години праці. Коли окаже ся, що робітники працюють вже всюди 8 годин денно і ще є безробітні, то домагаймо ся 6-годинного дня праці. А коли будемо працювати коротші години, то будемо мати більше часу на орґанізоване цілої робітничої кляси.

Збираючи все те разом, бачимо: Нинішні машини позбавляють щораз більше число робітників їх праці. Скорочене годин праці спричинить те, що кождий буде мати занятє, платня піднесе ся висше, а крім того робітники будуть мати більше часу на клясове освідомлене.

Робітники мусять орґанізуватись промислово, бо робітник веде безнастанно борбу з своїм працьодавцем, і тільки сильна орґанізація може дати йому побіду в тій боротьбі.

Робітники мусять орґанізуватись також і політично, в цїли здобутя правлїня і ужитя війська, поліції, судів, одним словом цілої державної машинерії на знесене промислової неволї.

ПИТАНЯ:

Що є більшою користию для робітника, чи підвишка платнї, чи коротші години праці? Що перешкаджає робітникам здобути підвишку платнї?

Які були результати скороченя годин праці в однім краю? Чи коротші години праці підносять, чи обнижають платню? Длячого?

Коли би день праці був продовжений нагло о 3 години, то чи се мало би вплив на безробітє? Чи се зменшило би чи

побільшило би платню? Поясни чому коротші години праці побільшають платню?

Коли шукаєш праці, то продаєш товар. Що означає ціну (або платню) яку дістаєш за свою робочу силу? Що означає вартість товару?

Що означає вартість якого будь товару? Чи попит і подача мають вплив на вартість і ціну товару?

Припустім, що в одній фабриці 10 робітників випродукують в 20 годинах 100 пар чобіт, а в другій (де є старі машини) 10 робітників потребують на випродуковане 100 пар чобіт аж 50 годин, як отже означить ся вартість пари сеї обуви?

Робітнича кляса загально дістає вартість своєї робочої сили, одначе не дістає вартости продукту своєї праці. Поясни звідки походять зиски? Що то є надвартість? Хто бере її, робітник чи капіталїст? Чи працьодавець може платити робітникам вартість їх робочої сили і продавати продукт по такій ціні що він вартий і мати ще зиски? Чи було би можливим для працьодавця платити робітникови більше чим вартує його робоча сила і продавати продукт по низшій ціні його вартости і мимо того мати єще зиск? Поясни сю можливість.

Чи робітникам поводить ся ліпше тоді, коли кошт житя є високий, чи тоді, коли житеві потреби є дуже дешеві? Чи робітники можуть защадити більше в краях, де ціни на поживу є досить низькі? Чи низькі ціни приносять користь робітничій клясї? Які ціни є там, де панує дорожнеча — високі чи низькі? Чи низький кошт удержаня збогачує капіталїста? Длячого?

Чи твій різник, пекар і властитель дому визискують тебе? Припустім, що сї три ґрупи злучили би ся разом і подвоїли би ціну на всї потреби, то хто буде платити сї побільшені видатки — робітник чи капіталїст? Чи платня пішла би в гору? Припустім, що платня не піднесла би ся в гору, то чи ти дістав би тоді вартість своєї робочої сили? А єсли ти не дістав би висшої платнї, то чи се буде означати, що пекар, різник і властитель дому визискують тебе, або чи ти повинен дістати висшу платню, щоби дістати вартість твоєї робочої сили?

Яка є ціль соціялїзму?

ВАРТІСТЬ І ПРАЦЯ.

(Карло Маркс.)

———o———o———

Що значить вартість якогось товару? В який спосіб ми її находимо?

На перший погляд здає ся, що вартість якогось товару є річю релятивною (зглядною), то значить, що її не можна означити, як лиш в відношеню до всїх инших товарів. І в дійсности, коли ми говоримо про риночну вартість якогось товару, то ми маємо на думцї пропорціональну скількість за яку той товар можна виміняти на всї инші товари. Але тодї виникає питанє: в який спосіб реґулюють ся ті пропорції, в яких одні товари стоять до других?

Ми знаємо з досвіду, що ті пропорції є ріжнородні. Візьмім, наприклад один товар, пшеницю: ми побачимо, що один корець пшеницї дасть ся виміняти за всякі инші товари в безконечно ріжнородній пропорції. І тому, що вартість пшеницї є все та сама, чи то вона вимінює ся за шовк, за золото або якийсь инший товар, тому ся вартість мусить бути щось зовсїм иншого, зовсїм незалежного від тих ріжнородних пропорцїй в виміні за ріжні товари. Мусить істнувати можність висказати в якійсь иншій формі ті ріжнородні відносини межи поодинокими товарами.

В додатку, коли я кажу що корець пшеницї можна виміняти на зелїзо в якійсь певній пропорції, або коли корець пшеницї стоїть за якусь певну скількість зелїза, то тодї я говорю, що вартости пшеницї і зелїза є рівні якійсь третій річи, яка не є анї пшениця, нї зелїзо. Отже кстрась з тих двох річий, пшениця або зелїзо, мусить незалежно від другого бути зведене до тої третої річи, яка є їх спільною мірою.

Щоб трохи яснїйше представити сю справу, я удам ся до зовсїм звичайного ґеометричного рисунку. Порівнуючи поверхнї трикутників в всїх можливих формах і величинах, або якінебудь инші прямолїнїйні фіґури, — в який спосіб ми

поступаємо? Ми зводимо котрийнебудь трикутник до форми яка є зовсім иншою від початкової. Коли ми вже з самих прикмет трикутника переконали ся, що його поверхня є рівна його основі помноженій через висоту, тоді ми можемо порівнувати одні трикутники з другими без згляду на їх форму і величину, а також можемо порівнувати всї инші прямолінійні фігури, бо всї вони дадуть ся замінити на певну скількість трикутників.

В той самий спосіб ми поступаємо при означуваню вартости товару. Ми мусимо звести всї ті товари до якогось спільного виразу для всїх і опісля розріжняємо їх лише пропорцією в якій вони стоять до тої спільної міри.

Що є отже тою спільною мірою для всїх товарів? Се є праця. Щоб витворити якийсь товар, треба вложити в нього якусь скількість працї. І я кажу не лише працї, але суспільної (соціяльної) працї. Чоловік, який витворює якусь річ для свого власного ужитку, творить продукт, а не товар. Щоби витворити товар, чоловік мусить не лиш витворити якусь річ, яка заспокоює суспільні потреби, але також його праця мусить бути частию всеї працї вложеної суспільством. Його праця мусить бути вислїдом подїлу працї в суспільстві.

Коли ми говоримо про товар як про вартість, то ми маємо на думцї виключно ту зреалїзовану, утверджену, або иншими словами, скристалїзовану суспільну працю. Під тим зглядом один товар може ріжнити ся від другого лише в тім змислї, що один представляє більшу або меншу скількість працї, як приміром, в шовкову хусточку може бути вложена більша скількість працї ніж в цеглу. Але як ми міримо скількість працї? Міримо її тим часом, в якім праця треває, значить годиною, днем і т. д.

Отже ми приходимо до сего заключеня: Товар є вартостию, бо він є скристалїзованою суспільною працею. Величина вартости товару, або його релятивна вартість, залежить від більшої або меншої скількости тої суспільної матерії вложеної в него, то значить, залежить від того, скілько треба працї на продукцію того товару.

Зглядна (релятивна) вартість товару є отже означена від-

носною скількостию праці вложеної, зреалїзованої в тім товарови. Скількости товару, які можуть бути витворені в тім самім часї є рівні. Або, вартість одного товару відносить ся так до вартости другого товару, як скількість праці вложеної в один товар до скількости праці вложеної в другий товар.

Я припускаю, що дехто з вас може запитати: Чи справдї істнує якась ріжниця межи означуванєм вартости товару заробітною платнею а означуванєм її скількостию праці потрібної до витвору товару? Отже я зазначу, що вам треба добре розріжнити межи нагородою за працю, і скількостю праці. Припустїм, для приміру, що однакові скількости праці є вложені в один корець пшениці і в 100 ґрамів золота. Ми тодї припускаємо, що корець пшениці і 100 ґрамів золота є рівно-вартні, бо в них є скристалїзовані рівні скількости праці; однакову скількість днів або тижнів треба вложити на продукцію одного кірця пшениці і 100 ґрамів золота.

Коли в той спосіб ми означуємо вартости золота і збіжа, чи ми маємо тут на думцї заробітну платню рільника і углекопа? Зовсїм нї. Ми лишаємо зовсїм неозначеним, скілько плачено за роботу рільникови і углекопови, або чи взагалї заробітна платня була виплачувана. Коли була заробітна платня, так вона могла бути дуже нерівна. Робітник, якого праця зреалїзована в кірцї пшениці міг одержати за свою працю лиш 2 дїжки, а робітник занятий в копальнї міг одержати лише 50 ґрамів золота за свою працю. Платня тих двох робітників могла бути в якій небудь пропорції одна до другого, або могли бути рівні обі: вона могла бути половиною, одною третою, одною четвертою, одною пятою або якою небудь иншою частию кірця пшениці і золота. Платня, розуміє ся, не може перевисшати, не може бути більшою від вартости товару випродукованого робітниками, але вона може бути менша. Платня робітників є обмежена вартостию продукту, але вартість продукту не є обмежена їх платнею. Отже, як бачимо, вартости пшениці і золота зовсїм не є зависимі від заробітної платнї, виплаченої робітникам.

Означити вартість товару релятивною скількістю праці вложеної в нього є отже зовсїм щось иншого як запутати ся

в колесо і пробувати означити вартість товару вартістю праці, то є, заробітнею платнею.

Обчислюючи риночну вартість якогось товару ми мусимо додати до скількости праці зужитої на самім кінци до праці зужитої передше при добуваню сирого матеріялу з якого товар зроблений, і також працю вложену в прибори, струменти, машини і будинки, які уживають ся для праці.

Наприклад, вартість певної скількости бавовняного прядива є кристалїзацією праці вложеної в саме прядево, і тої яку зужито для приготованя бавовни, і вугля, оливи і инших потрібних річий, як також праці вложеної в парову машину, в веретена, в фабричні будинки і т. д. Знаряди продукції, такі як струменти, машини, будинки служать довший час для продукції. Колиб їх зуживано за одним разом, так як сирий матеріял, то всю їх вартість треба би перенести на товар, при виробленю якого вони були помічні. Але тому, що приміром, веретено нищить ся лиш постепенно, поволи, робить ся пересічний рахунок, опираючись на пересічнім часі на який веретено може служити, і так обчислює ся знищенє, якому підпадає веретено в якімсь часї, скажім в однім дни. В той спосіб ми обчислюємо, як богато вартости веретена переносить ся на прядево роблене кождого дня, і скілько з всеї праці вложеної, скажім в один фунт прядева припадає на працю вложену на всї приготовляючі процеси.

Хтось може сказати, що з огляду на се, що вартість товару означає ся скількістю праці вложеної в нього, з сего виходилоб, що чим більш чоловік лїнивий і недбалий, тим більшу вартість мають його товари, бо він мусить уживати більше часу до виробленя свого товару. Се однак є хибний погляд. Читачі пригадують собі, що я вживав слова "суспільна праця", і се слово "суспільна" має дуже велике значінє в тім місци.

Коли ми кажемо, що вартість товару означує ся скількістю праці вложеної або скристалїзованої в нього, то ми розуміємо під сим скількість праці конечної до виробу того товару на данім ступени розвою суспільства, в певних обставинах продукційних сил, при даній суспільній пересічній інтен-

зивности (видатности праці) і при даній пересічній здібности робітників.

Коли отже скількість суспільної конечної праці вложеної в товар реґулює вартість того товару, то тоді кожде підвисшене скількости праці потрібної до виробу товару рівночасно мусить підносити його вартість, а кожде зменшене скількости потрібної праці мусить зменшувати вартість товару. Чим більше праці вимагає якийсь продукт, тим більше його вартість, чим менше праці, тим низша його вартість.

Коли би скількости праці потрібні для продукції даних товарів лишали ся незмінні, то й вартість булаб незмінна. Але так воно не діє ся. Скількість праці потрібна до виробу товару зміняє ся безнастанно зі зміною витворчої сили робітників. Чим більша витворча сила праці, тим вона видає більше продукту в данім часї, чим менше витворча сила, тим вона видає менше продукту. Коли би, приміром, з ходом часу було потрібно управляти менше урожайні поля, то та сама скількість продукту вимагала би більшої скількости праці і в наслідок того вартість рільничих продуктів піднесла би ся. Знова з другої сторони, коли при помочи найновійших знарядів продукції один чоловік може замінити в нитки в однім дни кілька тисяч разів більше бавовни, ніж міг він передше зробити при помочи звичайного веретена, то стає зовсім ясним, що кождий фунт бавовни потребує кілька тисяч разів менше праці, ніж передше, і в наслідок того вартість ниток зменшить ся кілька тисяч разів.

Побіч ріжнородних природних енерґій і побіч придбаної вправи поодиноких осіб, витворча сила праці мусить головно залежати:

Перше, від природних обставин праці, як прим. від урожайности землї, від копалень і т. д.

Друге, від постепенного удосконаленя суспільних витворчих сил праці, до яких приходить ся через продукцію на велику скалю, через концентрацію капіталу і комбінацію праці, через поділ праці, машинерію, уліпшуване метод, користуване ся хемічними і иншими фізичними винаходами, через скорочене часу і просторони при помочи злекшуваної

комунікації і транспорту, та через богато инших річий, якими нуака примушує природні сили стати ся помічними праці, і через які суспільний або кооперативний характер праці розвиває ся. Чим більша витворча сила праці тим менше праці вкладає ся в якийсь продукт; і звідси менша вартість того продукту. Чим менша витворча сила праці, тим більше праці треба вложити в виріб того самого товару; і звідси більша вартість товару.

Тому загальний закон можемо сформувати так:

Вартість товару є прямо-пропорціональна до часу вложеного в його продукцію, а відворотно пропорціональна до витворчих сил праці.

ЦІНА.

Досі я говорив про вартість, тепер скажу дещо про ціну, яка є особлившою формою вартости.

Ціна сама в собі є нічим иншим, як вираженєм вартости товару в грошах. Вартість всїх товарів переважно означує ся ціною в золотї або сріблї. Вартість золота і срібла, так само як і вартість всїх инших товарів є реґульована скількістю праці потрібної на те, щоб їх дістати. Ви вимінюєте якусь певну скількість продукту вашого краю за золото і срібло, в яких також є скристалїзована якась певна скількість праці того народа, який має копальнї золота і срібла. В той спосіб в золотї і сріблї ви виражуєте вартість всїх товарів, то є, поодинокі скількости праці вложені в їх витвір. Приглядаючись близше трошевому вираженю вартости, або, що є тим самим, заміні вартости в ціну, ми побачимо, що се є процес в якім ми даємо вартости всїх товарів независиму одностайну форму, або инакше, при помочи якого ми означуємо товари як рівні скількости суспільної праці. Що відносить ся лиш до грошевого вираженя вартости, ціну назвав Адам Сміт природною ціною, а французькі фізіократи називали її "конечною ціною" (prix necessaire).

В такім отже відношеню стоїть вартість до конечної ціни, або инакше, в якім відношеню стоїть природна ціна до ко-

нечної ціни? Ви знаєте, що риночна ціна є та сама для всього товару одного роду, хоч відносини продукції того товару можуть бути ріжні для поодиноких продуцентів. (Продукція одного може коштувати більше як другого). Риночна ціна виражає лиш пересічну скількість суспільної праці потрібної до сего, щоби доставити на ринок відповідну скількість товару. Риночна ціна є обчислювана зі згляду на весь товар даного рода.

Досі ми бачили, що риночна ціна товару є те саме, що його вартість. Знова з другої сторони підвисшенє ціни понад вартість товару або знизенє ціни на меншу як вартість товару, се все залежить від підвисшеня і зниженя подачі і попиту. Відклоненє риночної ціни від вартости не устає ніколи, але як говорить Адам Сміт: "Природна ціна (вартість) є осередочною ціною, до якої риночна ціна товарів неустанно навертає ся. Ріжні причини можуть обнизити риночну ціну, або підвисшити понад вартість товару. Але помимо всїх перешкод, які не позволяють риночній ціні задержати ся в осередку і спочити, вона неустано прямує до того осередка".

Я не думаю, що треба щось додавати до виясненя сеї справи. Зі сказаного виходить, що коли попит на товари і подача рівноважать ся, тоді риночна ціна товару буде відповідати його природній ціні, то значить, його вартости означеній скількістю праці потрібної до виробу того товару. Але подача і попит мусять неустанно стреміти до рівноваги, хоч се вони осягнуть через заміну одного відклоненя другим, упадок ціни через підвисшенє ціни і навпаки. Коли замість розглядати щоденні колибаня ціни, ми розберемо рух риночних цін за довший період часу, як се приміром, зробив п. Тук в своїй "Історії цін", то тоді ми також переконаєм ся, що колибанє риночних цін, їх відклоненє від вартости товару, їх підвисшенє і зниженє, паралїжують і винагороджують одні других; так, що побіч впливу монополій і инших чинників на ціну, які я тепер мушу полишити на боці, всї роди товарів продають ся за їх вартість, або інакше, за їх природну ціну. Ріжні періоди часу, в яких колибаня риночних цін покривають ся є ріжні для ріжних родів товару, тому що одним то-

варом можна скорше вирівнати подачу після попиту, ніж другим.

Коли отже розбираючи ціни товарів в довших періодах часу, ми бачимо, що всї роди товару продають ся після їх вартости, то зовсїм безглуздно булоб твердити, що профіт, (зиск) дістає ся в той спосіб, що товари продають ся за ціну висшу від вартости товару.

Отже щоб вияснити загальні свійства зиску (профіту), ви мусите вийти з того заложеня, що пересїчно, товари продають ся після їх вартости, та що зиск одержує ся продаючи товар після його вартости, то є, відповідно до скількости працї вложеної в нього. Як ви не можете на тій основі вияснити зиску, то не зможете його пояснити зовсїм. Се видає ся абсурдом і противним всїм дотеперішним поглядам. Але також видає ся абсурдом, що земля крутить ся около сонця, та що вода складає ся з двох запальних ґазів. Научна правда завсїгди здає ся абсурдом, парадоксом з точки погляду щоденного досвіду, який позволяє нам бачити лиш зверхний зрадливий вигляд річий.

Але в дійсности, научна правда є правдою і оперети ся її не можна. Так і правдою є, що зиск одержує ся продаючи товар після його вартости; а бере ся зиск з відти, що робітникам за їх працю не платить ся всеї вартости. І так повстає додаткова вартість товару, яка й перемінює ся в зиск.

N.L.C. - B.N.C.
3 3286 03546175 1

КОЖДИЙ

РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСІ!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в сьвіті лише зі становиска інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходять в Вінніпеґу два рази на тиждень і коштують лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний сьвітогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цілім сьвіті, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як сьвідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"

Cor. Pritchard & McGregor Sts., Winnipeg, Man.